

Mozes Swart

Amsterdam 17 februari 1885

Auschwitz 19 oktober 1942

57 jaar

Mozes Swart was een zoon van Jeremias Swart en Saartje Leuw. Hij trouwde in 1911 in Amsterdam met Esther Jacobs, een dochter van Lion Jacobs en Mietje Ossendrijver. Het echtpaar kreeg in Amsterdam twee kinderen, Herman werd geboren op 10 december 1912 en dochter Willy op 8 september 1916. Mozes die in Amsterdam hulptelegrafist van de PTT was, verhuisde om onduidelijke redenen met zijn vrouw in april 1940 naar de Hartmanlaan 96 in Soest waar hun zoon Herman met zijn 'arische' vrouw Jo(hanna Piaternella) Vorwerk en hun in oktober 1938 geboren zoontje Hans sinds het najaar van 1939 op de Braamweg 102 woonde. Herman was timmerman.

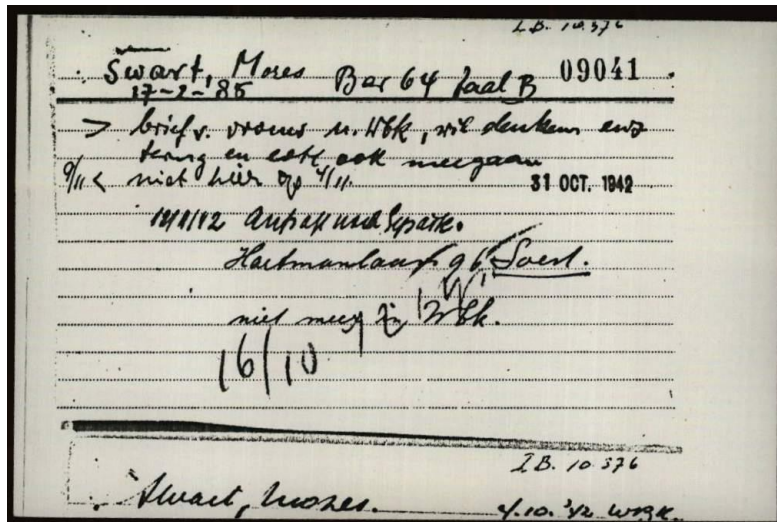
Op de diverse lijsten van Soester Joden stond bij Mozes Swart vermeld dat hij zonder werk was. Waarschijnlijk was hij als Joodse ambtenaar ontslagen. In juli 1942 werd aan de burgemeesters in de regio Amersfoort door de directeur van het gewestelijk arbeidsbureau gevraagd naar een lijst van Joodse mannen met de Nederlandse nationaliteit tussen 41 en 60 jaar. Dit in het kader van de 'plaatsing van joden in de werkverruiming'. Kort daarop zal naar deze mannen, waartoe ook Mozes Swart behoorde, een oproep gestuurd zijn om zich te melden. Mozes heeft zich inderdaad gemeld¹ en hij werd in september 1942 naar het Joodse werkkamp Het Wijde Gat bij Staphorst gestuurd. Zijn verblijf daar was van korte duur. Op 2 oktober 1942 werden de bewoners van alle werkkampen in één keer overgebracht naar Westerbork. De achtergebleven gezinsleden werden van huis gehaald en bij hun mannen en vaders gevoegd. Enkele dagen na aankomst in Westerbork is vrijwel iedereen, ruim 12.000 personen, doorgestuurd naar de vernietigingskampen.²

Esther, de vrouw van Mozes werd niet opgepakt, mogelijk was zij ondergedoken. Zij probeerde via de Joodse Raad een brief naar haar man in Westerbork te sturen.

Waarschijnlijk is deze brief nooit aangekomen omdat Mozes toen al gedeporteerd was.

¹ Informatie Robbert Swart.

² Joodsmonument.nl

Op 16 oktober werd Mozes afgevoerd naar Auschwitz, waar hij op 19 oktober werd vermoord. Esther dook onder in een pension in Soest. Mozes, Esther en Herman zijn in maart 1943 afgevoerd van het bevolkingsregister van Soest met de vermelding 'onbekend waarheen'. Esther overleefde de oorlog en bleef na de oorlog in Soest wonen. Zij overleed daar in 1970 op 81-jarige leeftijd.

Herman vertrok al in 1941 naar Duitsland om te werken. Daar zal hij niet gemeld hebben dat hij Joods was.

Mijn vader is naar alle waarschijnlijkheid in 1941 naar vrienden in Hamburg gevlucht waar hij kon werken - dit moet welhaast kloppen, want ik kan me nog de kerst, nieuwjaarskaarten en verjaardagskaarten herinneren. Hierbij heeft hij aan de grens wel zijn Nederlandse paspoort, maar niet zijn persoonsbewijs laten zien.

Mijn vader heeft in Hamburg het bombardement meegemaakt en heeft moeten helpen met puin ruimen, en daarna verlof gekregen van zijn baas om naar Nederland te gaan.

Per fiets, lopend en via familie in Noord-Holland is hij in Soest aangekomen.³

Het bombardement vond plaats van 24 juli tot 3 augustus 1943 en veranderde Hamburg in een vlammenzee waarin naar schatting 42.000 mensen omkwamen.

Op enig moment is Herman in Kamp Amersfoort terecht gekomen. Waarom, wanneer en hoe is onduidelijk. Het *Polizeiliches Durchgangslager Amersfoort* (PDA) functioneerde onder andere als transit-kamp voor uitzending naar Duitsland. Herman is van Kamp Amersfoort op 7 januari 1944 naar Hamburg gestuurd om daar te werken in de fabriek van de firma J. Kriegers en co., dat was waarschijnlijk de fabriek waar hij al vanaf 1941 werkte. Onderaan de kaart waarop deze gegevens vermeld waren stond: Versp. Urlauber. Het kan bijna niet anders of Herman heeft zijn Joodse afkomst op de een of andere manier geheim kunnen houden want anders was hij doorgestuurd naar Westerbork. In Soest was wel bekend dat Herman Joods was. Hij stond als zodanig op alle 'jodenlijsten' vermeld.

Mijn moeder was niet joods. Er schijnt in Soest een bevriende politiemann te zijn geweest die mijn moeder waarschuwde als er weer een huiszoeking plaats zou vinden. Mijn moeder werd geadviseerd om mijn broer te laten onderduiken. Het schijnt een keer gebeurt te zijn dat, toen mijn moeder en broer op straat liepen, een buurvrouw waarschuwde dat het huis vol "Groenen" zat. Mijn broer moest naar Mevr. Van de Berg toe, en zeggen dat het "zover was" Dit was het eerste onderduikadres van Hans.

Voor zover bekend zijn dit de onderduikadressen in chronologische volgorde:

³ Robbert Swart (zoon van Herman) 26 januari 2021, informatie van zijn broer Hans.

Braamweg 99 te Soest bij familie van de Berg

Stationsstraat te Baarn

Bosstraat te Soest

Gallenkamp Pelsweg te Soest

Djambistraat te Amsterdam (adres van mijn moeders moeder)

Therese Schwartzstraat te Amsterdam (fam. Reedeker tante van mijn moeder)

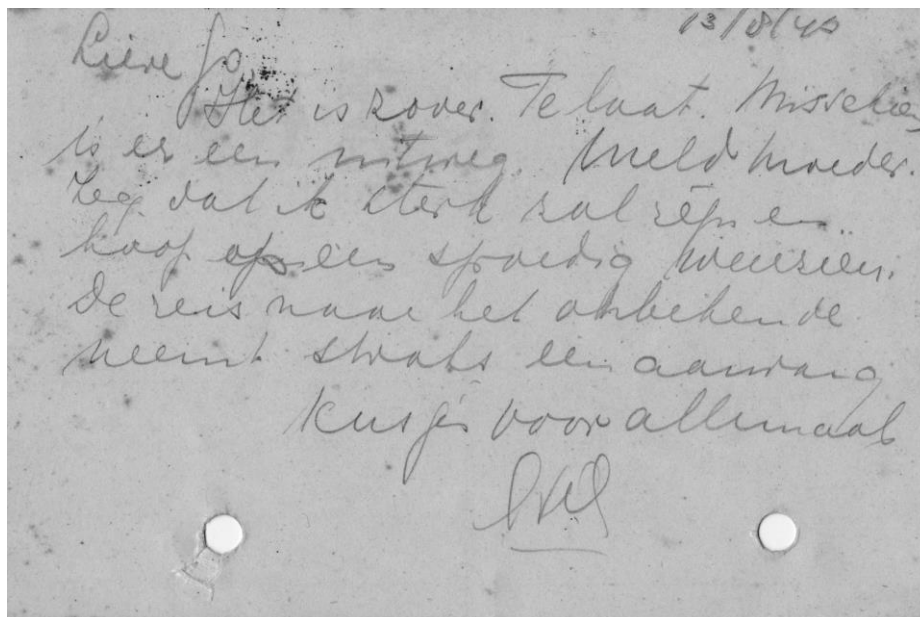
Eind maart 1945 is Hans weer bij zijn moeder gaan wonen.⁴

Hij pas toen pas 6 jaar en was zonder familie van het ene naar het andere adres gebracht.

Na de oorlog kwam Herman ook weer terug naar Soest. Het jaar daarop werd op 8 mei een dochter geboren, Wilhelmina, roepnaam Willy en in 1949 kreeg het echtpaar nog een zoon, Robbert.⁵

Herman werd na de oorlog geregeld genoemd in de Soester Courant o.a. als penningmeester van Maatschappelijk Hulpbetoon. Hij overleed in 1994 in Nieuwegein. Hij heeft nooit met zijn kinderen gesproken over de gebeurtenissen tijdens de oorlog. Willy, de dochter van Mozes en Esther, was van 1937 tot mei 1942 verpleegster op de Willem Arntsz Hoeve in Den Dolder. Ze dook onder in Wormerveer maar werd daar bij een razzia opgepakt. Ze slaagde er nog in om vanuit Amsterdam een briefkaart te sturen naar haar schoonzuster Jo, de vrouw van Herman. De datum op het poststempel was 13 augustus 1943:

"Lieve Jo, Het is zover. Te laat. Misschien is er een uitweg. Meld Moeder. Zeg dat ik sterk zal zijn en hoop op een spoedig weerzien. De reis naar het onbekende neemt straks een aanvang. Kusjes voor allemaal, Wil."⁶

13/08/43
Lieve Jo,
Het is zover. Te laat. Misschien
is er een uitweg. Meld moeder.
Zeg dat ik sterk zal zijn en
hoop op een spoedig weerzien.
De reis naar het onbekende
neemt straks een aanvang.
Kusjes voor allemaal
Wil

Willy werd op 3 september 1943 in Auschwitz vermoord. Haar foto heeft altijd in de slaapkamer van Herman en Jo gehangen.

⁴ Robbert Swart

⁵ Eind 1942 was een eerdere zoon Robbert geboren. Hij overleed in februari 1943.

⁶ Briefkaart in bezit van Robbert Swart.

Willy Swart

Bronnen

Archief Eemland

arolsen-Archives.org

gw.geneanet.org/robswrt?lang=en&n=swart&p=robbert (Robbert Swart, de zoon van Herman)

joodsewerkkampen.nl/Werkkamp/38-het-wijde-gat.html

joodsmonument.nl

openarch.nl

Soester Courant

Mondelinge informatie van Robbert Swart januari 2021.